

**GEOFFREY ROBERTS**

**MAREȘALUL  
lui STALIN**

**Viața lui  
GHEORGHI JUKOV**

Traducere din limba engleză de Anca Irina Ionescu

Prefață de Armand Goșu

**CORINT**  
**BOOKS**

—2019—

## Cuprins

<i>Prefață</i> . . . . .	5
<i>Cuvânt-înainte și mulțumiri</i> . . . . .	13
Capitolul 1 — <i>Sic transit gloria: ascensiunile și decăderile mareșalului Jukov</i> . . . . .	17
Capitolul 2 — <i>Tineretea legendară: de la fiul de țăran la soldatul comunist (1896–1921)</i> . . . . .	30
Capitolul 3 — <i>Viața de soldat: formarea unui comandant roșu (1922–1938)</i> . . . . .	48
Capitolul 4 — <i>Halhin-Gol (1939): un general primește botezul focului</i> . . . . .	76
Capitolul 5 — <i>La Kiev: jocuri și pregătiri de război (1940)</i>	99
Capitolul 6 — <i>Arhitectul dezastrului? Jukov și 22 iunie 1941</i> . . . . .	124
Capitolul 7 — <i>Generalul lui Stalin: salvarea Leningradului și a Moscovei (1941)</i> . . . . .	168
Capitolul 8 — <i>Arhitectul victoriei? Stalingrad (1942)</i> . . . . .	207
Capitolul 9 — <i>Na zapad! De la Kursk la Varșovia (1943–1944)</i> . . . . .	237
Capitolul 10 — <i>Furtuna roșie: cucerirea Germaniei (1945)</i>	278
Capitolul 11 — <i>Exilat în provincie: dizgrație și reabilitare (1946–1954)</i> . . . . .	317

Capitolul 12 — <i>Ministru al apărării: triumf și batjocură (1955–1957)</i> .....	336
Capitolul 13 — <i>Ultima bătălie: lupta pentru istorie (1958–1974)</i> .....	378
Capitolul 14 — <i>Mareșalul Victoriei</i> .....	402
<i>Note</i> .....	415
<i>Bibliografie</i> .....	461
<i>Tabel cronologic</i> .....	475
<i>Index</i> .....	481

## Prefață

Cartea profesorului britanic Geoffrey Roberts intitulată în original *Stalin's General: The Life of Georgy Zhukov*, cea mai nouă biografie dedicată mareșalului Jukov, este acum tradusă și în limba română, grație eforturilor Editurii Corint.

Nu este prima și, cu siguranță, nu va rămâne ultima biografie a lui Jukov scrisă de cercetători anglofoni. Totuși cartea semnată de profesorul Roberts este, de departe, cea mai nuanțată și cel mai bine documentată biografie dintre cele dedicate până acum acestei mari personalități a armatei sovietice. În același timp, este o carte impresionant de bine scrisă. Deși avem de a face cu o lucrare de istorie extrem de solidă, rezultatul mai multor ani de cercetări efectuate în arhive și biblioteci, stilul în care a fost elaborată o transformă într-o carte de popularizare, un veritabil bestseller. Chiar dacă se adresează în primul rând publicului occidental, de limbă engleză, biografia lui Jukov este la fel de utilă și celui din Rusia, care este crescut și educat în cultul mareșalului Jukov și care cunoaște mult mai multe amănunte despre istoria războiului pe care-l numește „pentru Apărarea Patriei”. Nu întâmplător, la doar câteva luni de la apariție, a fost tradusă în limba rusă și publicată la Moscova, unde s-a bucurat de mare succes. În Statele Unite

ale Americii, ea a primit premiul pentru cartea anului din partea prestigioasei Societăți de Istorie Militară.

Gheorghi Jukov este una dintre personalitățile care fac parte din panteonul sovietic și rusesc. Este eroul de excepție, militarul care l-a învins pe Hitler, omul simplu, provenind dintr-o familie modestă de țărani, care a plecat dintr-un sat sărac pentru a salva Europa și lumea din ghearele nazismului și a avansat până la cele mai înalte poziții în stat.

Jukov este cel care, pe un cal alb, primește onorul la Parada Victoriei din Piața Roșie, desfășurată în vara anului 1945. El este cel care ține, alături de Stalin, de la tribuna Mausoleului lui Lenin, un discurs în fața miilor de militari sovietici întorși victorioși de pe front. Momentul lui de glorie este însă rezultatul unei întâmplări. Stalin nu știa să călărească, iar atunci când a exersat, a fost trântit la pământ de superbul armăsar, motiv pentru care a renunțat în favoarea lui Jukov, ofițer de cavalerie la origine.

Chiar dacă este rodul unei întâmplări, prezența lui Jukov la parada din Piața Roșie e cum nu se poate mai nimerită și meritată. În septembrie 1941, el a organizat apărarea Leningradului, în decembrie, a condus apărarea Moscovei și a lansat prima contraofensivă care a îndepărtat trupele germane de capitală. De asemenea, Jukov a condus contraofensiva de la Stalingrad, a coordonat eliberarea Bielorusiei și asediul Berlinului. Tot el este cel care a primit oficial capitularea necondiționată a Germaniei la 9 mai 1945.

Cartea profesorului Roberts este o biografie completă, prezentând și cariera politică a lui Jukov, implicarea lui în jocurile pentru putere, cele două episoade de cădere în dizgrație și, apoi, de reabilitare.

Primul episod a fost provocat de invidia dictatorului Stalin pe atenția și aprecierea de care se bucura Jukov. La un an după parada din Piața Roșie, Jukov este trimis deja departe de Moscova, la Odessa, unde îndeplinește funcția de comandant al regiunii militare cu același nume. În februarie 1947, a fost exclus din CC al PCUS pentru „atitudine antipartinică”. La începutul anului următor, a fost expedit și mai departe de capitală, fiind numit comandant al Regiunii Militare Urali. Îndură cu stoicism umilințele la care este supus. În ciuda faptului că Jukov se aștepta să fie arestat dintr-o zi în alta, Stalin întârzie să dea acest ordin. Motivele nu sunt foarte limpezi: poate pentru că se temea de prestigiul enorm pe care mareșalul îl dobândise în anii de război sau pentru că orice acuzație la adresa lui ar fi sunat fals.

Jukov a fost soldat credincios regimului sovietic. Originea lui modestă și ascensiunea fulgerătoare sunt esențiale pentru a înțelege loialitatea față de comunism, față de Stalin.

În toamna anului 1949, apar primele semne ale reabilitării sale: numele lui începe să fie vehiculat din nou în spațiul public, e introdus în enciclopedii, menționat în presă. În octombrie 1952, la al XIX-lea Congres al PCUS, este ales membru-candidat al Comitetului Central și astfel reintră – chiar dacă într-o manieră mai modestă – în rețelele de putere de la Moscova.

Moartea lui Stalin în martie 1953 a contribuit la relansarea carierei lui Jukov. Printre primele decizii ale noii puteri s-a aflat numirea mareșalului ca adjunct al ministrului sovietic al apărării. Doi ani mai târziu, în februarie 1955, a devenit titularul portofoliului apărării, funcție pe care a îndeplinit-o vreme de peste doi ani și jumătate.

Aportul lui Jukov este decisiv în veritabila lovitură de stat pusă la cale de Nikita Hrușcirov împotriva ministrului de interne, Lavrenti Beria, în vara anului 1953. Toate amănuntele arestării petrecute la Kremlin au fost stabilite de Jukov, astfel că, dintr-o improvizație ce părea sortită eșecului, lovitura provocată de Hrușcirov l-a promovat pe acesta în fruntea partidului, în poziția de principal concurent în lupta pentru succesiune în fruntea partidului și statului sovietic după dispariția lui Iosif Vissarionovici Stalin.

În 1957, Jukov l-a salvat încă o dată pe Hrușcirov, de data aceasta de o lovitură de palat pusă de cale de stalinistul Molotov. În toamna aceluiași an însă, Jukov însuși a fost victima unor manevre de culise, fiind acuzat că ar complota la subminarea rolului jucat de partidul comunist în armată. Este înlăturat din funcția de ministru al apărării, iar, în martie 1958, a fost trecut în rezervă la doar 61 de ani.

Urmează o nouă perioadă de dizgrație, numele îi este scos din manualele de istorie, nu mai apare cu articole și interviuri în ziare și abia dacă mai este amintit în filmele documentare despre cel de-al Doilea Război Mondial.

Ultima mare bătălie pe care o dă Jukov este chiar aceea pentru un loc în manualele de istorie. Inspirat de memoriile lui Churchill, Jukov a început să-și scrie amintirile. Le scrie pentru a-și lua revanșa, de unde și exagerările, chiar falsurile prezente în paginile acestora.

După octombrie 1964, când Hrușcirov a fost înlăturat de la conducere, Jukov este din nou reabilitat. Numele lui re apare în presă. Este invitat la manifestări, menționat în diverse articole și lucrări de istorie, omagiat.

Publică prima ediție a memoriilor în aprilie 1969, tirajul de 300 000 de exemplare epuizându-se în câteva zile. Urmează

alte ediții, cartea fiind tradusă și publicată și în afara Uniunii Sovietice. Ultimii ani de viață i-a petrecut îngrijind-o pe cea de a doua soție, cu 30 de ani mai tânără, care suferea de cancer. A supraviețuit doar câteva luni morții ei. S-a stins în spital, în vara anului 1974, la 77 de ani.

A avut parte de funeralii impresionante, cele mai mari organizate după moartea lui Stalin. Urna cu cenușa învingătorului lui Hitler a fost depusă de însuși liderul PCUS de la acea vreme, Leonid Brejnev, în zidul Kremlinului.

ARMAND GOȘU



## Capitolul 2

### *Tinerețea legendară: de la fiul de țăran la soldatul comunist (1896–1921)*

Povestea unanim acceptată a copilăriei lui Gheorghii Jukov sună ca un basm tipic despre omul sărac care se îmbogățește miraculos. Născut într-o familie de țărani din Rusia rurală în anul 1896, spune povestea, Jukov a devenit ucenicul unui blănar la vârsta de 12 ani și a fost trimis apoi să muncească la Moscova. Recrutat în armata țarului în 1915, a luptat în Primul Război Mondial. A fost rănit și decorat pentru vitejie. Influențat de Revoluția Rusă din 1917, tânărul Gheorghii a intrat în Armata Roșie și, apoi, în Partidul Comunist, luptând de partea bolșevicilor victorioși în timpul Războiului Civil. Selectat pentru a se pregăti ca ofițer, Jukov a avansat în ierarhia Armatei Roșii, ajungând în cele din urmă mareșal al Uniunii Sovietice și cel mai vestit general sovietic din cel de-al Doilea Război Mondial.

Este foarte mult adevăr în această poveste, iar originea modestă a lui Jukov și ascensiunea lui fulgerătoare sunt esențiale pentru a înțelege loialitatea lui față de comunism și de sistemul sovietic. Regimul pe care Jukov l-a slujit toată viața a fost brutal, represiv, autoritar și, uneori, terorist. În plan economic, nu a fost deosebit de eficient, dar a reușit să mobilizeze în mod eficace resursele în situații de urgență (cum ar fi războaiele). A fost un sistem care nu a reușit niciodată să se ridice la înălțimea

idealurilor sale egalitare, dominat de un partid politic care nu s-a bucurat aproape niciodată sau poate numai rareori de sprijinul majorității populației. În comparație însă cu vechiul regim țarist, el le-a oferit unor oameni ca Jukov posibilități de mobilitate socială fără precedent și de neimaginat înainte. Odată cu avansarea, au venit și privilegiile materiale, poziția socială înaltă și un puternic sentiment de identitate cu o elită decisă să construiască o societate nouă, socialistă. Aceasta nu înseamnă că devotamentul lui Jukov față de sistemul sovietic era legat numai de posibilitățile pe care i le oferea cariera. Pentru Jukov și mulți alții care au reușit să devină membri ai noii elite sovietice, nu exista contradicție între idealurile lor și beneficiile promovării. Ambele făceau parte integrantă din progresul societății.

Problema cu povestea anilor de tinerețe ai lui Jukov este aceea că principala sursă de informații o constituie Jukov însuși. În plus, deși a avut într-adevăr o copilărie grea, judecând după standardele moderne, originea lui nu era chiar atât de umilă cum pare a indica legenda. Datorită locului în care se născuse și legăturilor de familie, era un țăran relativ privilegiat.

### Copilăria și tinerețea

Povestea lui Jukov începe la 1 decembrie 1896, în satul Strelkovka din provincia Kaluga, la aproximativ 130 km sud-vest de Moscova.<sup>1</sup> Tatăl lui, Konstantin, era cizmar, iar mama, Ustinia, se ocupa cu muncile agricole. Numele familiei Jukov este derivat din cuvântul rusesc *juk*, care înseamnă „gândac”. În vorbirea populară, poate însemna și „potlogar”. Pentru ambii părinți ai lui Jukov, aceasta era a doua căsătorie, căci soții anteriori muriseră de tuberculoză.<sup>2</sup> În memoriile sale, Jukov își amintește că părinții lui erau relativ în vârstă atunci când s-au căsătorit, având 50, respectiv 35 de ani. Cu toate acestea, după cum susține fiica lui cea mică, Maria, registrele bisericii (inaccesibile

lui Jukov atunci când și-a scris memoriile) arată că, în 1892, când s-au căsătorit, Konstantin avea 41 de ani, iar Ustina, 26.<sup>3</sup> Dată fiind însă viața grea a țăranului din Rusia, poate nu este surprinzător faptul că Jukov își amintea sau și-i închipuia pe părinții lui mai bătrâni decât erau în realitate.

Gheorghe era al doilea copil al familiei; o soră, Maria, se născuse cu doi ani înainte. Când el avea cinci ani, mama lui a mai născut un fiu, Aleksei, dar acesta a murit înainte să împlinească un an. „Sora mea și cu mine, ca să nu mai vorbesc de tata și de mama, au suferit foarte mult și mergeau adesea la mormântul lui.”<sup>4</sup> Toți cei trei copii au fost botezați în Biserica Ortodoxă Rusă. „Prin naștere, educație și felul de a gândi, tata era ortodox, susținea Maria, fiica lui Jukov, la fel ca soldații lui, care, înainte de orice bătălie, spuneau: «Mergem cu Dumnezeu!»”<sup>5</sup> Se zvonea că, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, Jukov avea o icoană în mașină. Cu toate acestea, atunci când șoferul lui Jukov din acea perioadă a fost întrebat în legătură cu aceasta, a spus că era o absurditate: „Era comunist... dacă ar fi existat o icoană în mașină, aș fi știut și eu.”<sup>6</sup> Făcând abstracție de convingerile fiicei lui, nu există nicio dovadă că, în viața lui Jukov, credința ar fi jucat vreun rol.

Rusia în care se născuse Jukov era un imperiu uriaș, care se întindea pe mii și mii de kilometri, de-a lungul a zece fusuri orare, de la Varșovia la Vladivostok, de la Oceanul Arctic până la Marea Caspică și Marea Neagră. Între frontierele lui trăiau peste o sută de naționalități și grupuri etnice, cea mai mare parte a populației fiind formată din ruși ca Jukov. În 1900, populația Rusiei era de aproape 140 de milioane de oameni, marea majoritate fiind țărani.

Localitatea din provincia Kaluga în care se născuse Jukov era situată în așa-numita Regiune Industrială Centrală – Moscova și provinciile înconjurătoare. Spre deosebire de stepele

fertile, cu cernoziom din sudul Rusiei și din Ucraina, relieful Regiunii Industriale Centrale era dominat de lacuri, râuri și păduri adiacente – potrivite pentru vânătoare și pescuit, care lui Jukov îi plăceau foarte mult – nu foarte prielnice pentru agricultură. Principalele plante cultivate erau inul și legumele, mai puțin cerealele. O mare parte dintre muncile agricole erau prestate de țărânci ca mama lui Jukov, în timp ce bărbații din Regiunea Industrială Centrală practicau meserii neagricole, mergând adesea în căutare de lucru la Moscova, unde găseau foarte mulți compatrioți de-ai lor de la țară.

La începutul secolului al XX-lea, viața țăranului rus trecea printr-o revoluție culturală, căci învățământul primar începuse să se răspândească în mediul rural. În cele mai multe sate, au fost înființate școli. Unul dintre beneficiarii acestora a fost chiar Jukov, care a făcut cursul primar complet de trei clase, și nu pe cel de două clase, preferat de majoritatea țăranilor – dovedă că, așa săraci cum or fi fost, părinții lui aveau anumite aspirații pentru fiul lor. Educația era calea pe care trebuia să o urmeze cineva ca să progreseze, iar Jukov a reținut această idee toată viața și a transmis-o și familiei sale.

Deși avea o meserie, tatăl lui Jukov, Konstantin, nu avea niciodată prea mult de lucru. Drept urmare, primii ani ai copilăriei lui Gheorghii au fost marcați de sărăcie, soarta comună a țăranilor ruși, chiar și a celor care trăiau în relativ prospera Regiune Industrială Centrală. Se pare că Gheorghii semăna cu mama lui, de la care moștenise și forța fizică deosebită – se spune că aceasta putea să care un sac de grâu de 100 kg.<sup>7</sup> Din punct de vedere afectiv însă, pare să fi fost mult mai apropiat de tatăl lui, deși Konstantin lipsea adesea de acasă, căutându-și de lucru la Moscova, sau poate tocmai de aceea: „Îl adoram pe tata, care mă răsfăța. Dar mă și pedepsea din când în când

pentru o greșeală oarecare. Își scotea cureaua și îmi spunea să-mi cer iertare. Eram încăpățânat și, indiferent cât de tare mă lovea, îmi mușcam buzele și nu ceream niciodată iertare. Într-o zi, m-a bătut așa de rău, că am fugit de acasă și am stat trei zile ascuns în câmpul de cânepă al unui vecin.”<sup>8</sup>

Pedeapsa fizică a fost prezentă și în viața de ucenic a lui Jukov, ca și atunci când a intrat în armată, dar nu a păstrat resentimente împotriva acestui tratament. „Traiul greu este cea mai bună școală a vieții”, îi spunea el fiicei sale Maria, multe decenii mai târziu.<sup>9</sup>

Gheorghii a început școala în 1903, la vârsta de 7 ani, și a absolvit cursul primar de trei clase. Pentru a sărbători succesul, mama i-a dăruit o cămașă nouă, iar tata i-a făcut o pereche de ghete noi. Familia a decis curând că Gheorghii va pleca la Moscova să lucreze ca ucenic pentru fratele mamei lui, Mihail, blănar.

Moscova era la numai patru ore de mers cu trenul de Strelkovka (astăzi, drumul durează puțin peste o oră), dar, pentru tânărul Gheorghii, era o lume total diferită de cea cu care fusese obișnuit. În vara anului 1908, când a sosit aici, a fost șocat și derutat de mulțimea oamenilor, de clădirile înalte (în sat, niciuna nu avea mai mult de un etaj) și de ritmul trepidant al vieții. Pe de altă parte, Moscova era plină de oameni ca el, copii de țărani care făcuseră școală și aveau rude la oraș, unde lucrau ca meșteșugari: blănari, croitori, tâmplari, cizmari.

Atelierul unchiului său se afla în centrul orașului, nu departe de Piața Roșie. Ziua de lucru a lui Jukov avea 12 ore, inclusiv o oră pentru masa de prânz. Munca era grea, fiind întreruptă din când în când de bătăile aplicate ucenicilor de meșteri (și de femei), dar Gheorghii s-a descurcat foarte bine, găsindu-și timp să se înscrie la cursuri serale ca să-și continue studiile. Deprinderile de studiu disciplinat l-au însoțit pe Jukov toată viața.

Jukov nu a fost un general intelectual. A fost mai degrabă ceea ce sovieticii numeau *praktik* – un om de acțiune. A studiat însă cu sârguință teoria, strategia și tactica militară, fiind un cititor vorace de literatură de tot felul. După cum afirmă fiica sa, Ella, cititul a fost întotdeauna o preocupare importantă în familia Jukov, iar, în momentul morții sale, mareșalul avea în biblioteca lui de la *dacea*, casa de la țară, 20 000 de cărți. Din păcate, cea mai mare parte a colecției s-a pierdut atunci când casa a reintrat în posesia statului după moartea lui, dar câteva sute de volume au ajuns în colecțiile muzeelor.<sup>10</sup>

Partenerul de învățătură al lui Gheorghii era vărul lui, Aleksandr, fiul șefului. Studiau împreună limba rusă, matematica, geografia, lucrări de popularizare a științei. Un alt obiect de studiu era limba germană. Aleksandr a fost trimis de tatăl lui la Leipzig să învețe germana ca să-l ajute în afaceri. În revenirile lui periodice acasă, la Moscova, își găsea timp să-l învețe pe vărul său această limbă<sup>11</sup> – cunoștințe de care Jukov avea să profite din plin în timpul carierei sale militare.

În 1914, Jukov își încheiase ucenicia și câștiga destul de bine ca blănar calificat, având trei tineri care lucrau în subordinea lui. O fotografie a sa din această perioadă, făcută împreună cu alți colegi blănari, îl înfățișează ca un tânăr orășean înstărit, bine îmbrăcat, foarte încrezător în viitorul lui. O altă fotografie a lui Jukov împreună cu Aleksandr ne arată, la fel, un tânăr care și-a depășit deja condiția umilă inițială și s-a adaptat cu succes la noul mediu urban. Dacă, în 1914, nu ar fi izbucnit Primul Război Mondial, fără îndoială că Jukov și-ar fi continuat cariera de blănar și și-ar fi deschis propria firmă.

Jukov a fost sincer în memoriile sale în legătură cu lipsa atitudinii politice în tinerețe, subliniind că apatia politică era ceva obișnuit printre colegii lui blănari, fapt atribuit de el mentalității individualiste, mic-burgheze a meseriașilor, diferită